

УДК 81 282:243-057.87

ВИКОРИСТАННЯ КОМУНІКАТИВНОГО ПІДХОДУ У НАВЧАННІ ІНШОМОВНОГО ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ

І. М. Свиріденко
orcid.org/ 0000-0002-9186-4001
С.С. Кухарьонюк
orcid.org/0000-0001-6719-0812

У статті розглянуто на основі теоретичного аналізу науково-педагогічної літератури поняття комунікативність, комунікація, комунікативний підхід, комунікативний метод, діалог та діалогічне мовлення. Проаналізовано загально-дидактичні та методичні принципи комунікативного методу. З'ясовано, що принцип комунікативності, передбачає таку організацію процесу навчання, за якої моделюються ознаки реального процесу комунікації, в результаті чого студенти вдосконалюють мовленнєві навички та уміння з метою використання іноземної мови як засобу спілкування у майбутній професійній діяльності. Встановлено важливість та необхідність використання комунікативного підходу у навчанні іншомовного діалогічного мовлення студентів немовних факультетів. Акцентовано увагу на методиці навчання діалогічного мовлення та наведено приклади вправ, які сприяють ефективному навчанню іншомовного діалогу студентів немовних факультетів вищих навчальних закладів. Доведено, що на заняттях з використанням комунікативної методики студенти більш продуктивно засвоюють програмний матеріал та вмотивовані до навчання.

Ключові слова: *комунікація, комунікативність, комунікативний метод, комунікативний підхід, іншомовне діалогічне мовлення, студенти немовних факультетів.*

THE USE OF COMMUNICATIVE APPROACH IN TEACHING FOREIGN LANGUAGE DIALOGIC SPEECH TO STUDENTS OF NON-LINGUISTIC UNIVERSITIES

I. Svyrydenko
S. Kukharyonok

The article deals with the concept of communicativeness, communication, communicative approach, communicative method, dialogue and dialogic speech, which is investigated on the basis of theoretical analysis of scientific and pedagogical literature. The general didactic and methodological principles of the communicative method are analyzed. It is noted that the principle

of communicativeness involves the organization of a learning process that simulates a real communication process, as a result of which students improve their language skills in order to use a foreign language as a means of communication in future professional activities. The importance and necessity of using the communicative approach in teaching foreign language dialogic speech to students of non-linguistic universities are established. The communicative approach is focused on language learning through communication. Its value is the ability to individualize the goals and contents of learning, its methods and tools. It is pointed out that the communicative method, based on the communicative approach for the study of foreign languages, has absorbed all the positive from the traditional teaching methods and develops taking into account modern requirements. It is revealed that foreign language dialogic speech performs the following communicative functions: request for information; information message; acceptance or rejection of the requested information; exchange of judgments, thoughts, impressions; mutual trust and approval of the point of view. Each of the above-mentioned functions has its own specific linguistic means and is dominant in the appropriate type of dialogue. The emphasis is placed on the methodology of teaching foreign language dialogic speech to students of non-linguistic universities and the examples of exercises that are effectively used in teaching foreign language dialogue are given. It is proved that at classes using communicative method students are more productive in mastering foreign languages and are motivated to study.

Key words: *communication, communicativeness, communicative method, communicative approach, foreign language dialogic speech, students of non-linguistic universities.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі процесу інтеграції української освіти в європейський освітній простір підвищується важливість вивчення іноземної мови. Студенти немовних факультетів повинні не тільки практично оволодіти іноземною мовою, але й набути комунікативно поведінкові навички та уміння, які їм у майбутньому стануть у нагоді. Сучасний фахівець повинен володіти іноземною мовою на принципово новому рівні, який дозволить йому вільно орієнтуватися у сучасному суспільстві та допоможе якісно виконувати свої професійні функції, розширювати професійний і культурний кругозір в процесі залучення до різноманітних джерел інформації. Відповідно до загальноєвропейських Рекомендацій Ради

Європи, метою є не просто вивчення будь-якої мови, а вільне спілкування нею, тобто формування в індивіда іншомовної комунікативної компетенції.

Зазначимо, що іноземна мова є невід'ємним компонентом освіти, а володіння нею - це запорука успішної професійної діяльності особистості. Проблема навчання іншомовного діалогічного мовлення студентів немовних факультетів є надзвичайно актуальною. Викладачі, які працюють на цих факультетах намагаються навчити студентів вільно спілкуватися іноземною мовою протягом кількох семестрів за обмеженої кількості годин, розвинути у молоді навички іншомовного діалогічного мовлення. З огляду на це, питання використання комунікативного підходу у навчанні іншомовного діалогічного мовлення студентів немовних факультетів ВНЗ набуло особливої актуальності й стала предметом низки наукових досліджень. Теоретична та практична актуальність проблематики зумовила мету статті, а саме, дослідити важливість та необхідність використання комунікативного підходу у навчанні іншомовного діалогічного мовлення студентів немовних факультетів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Такі вчені, як В.А. Бухбіндер, І.О. Зимня, С.С. Коломієць, В.П. Скалкін, Л.В. Славгородська, О.Б. Тарнопольський, С.П. Кожушко досліджували проблему навчання іншомовного діалогічного мовлення. Дану тему обговорювали на Всеукраїнських науково-практичних конференціях у доповідях О.М. Гордій (“Проблемні комунікативні ситуації та діалогічне мовлення як основа розвитку творчого мислення у навчанні іноземних мов”), Ю.А. Жароїд, Н.П. Рудь (“Ефективність навчального діалогу у процесі вивчення іноземної мови”), Т.В. Корець (“Особливості навчання діалогічному мовленню студентів першого та другого курсів немовних вузів”), К. Костюченко (“Особливості навчання діалогічного мовлення на заняттях з англійської мови у ВНЗ”), Л.Й. Олійник, О.В. Денисова (“Оптимізація усної мовленнєвої діяльності студентів на заняттях з англійської мови у ВНЗ”), І.С. Оришин, О.Л. Цубова (“Навчання студентів-економістів англійському діалогічному мовленню”). Однак проблема формування навичок

іншомовного спілкування студентів немовних факультетів залишається надзвичайно актуальною.

Виклад основного матеріалу. Поняття «комунікативність» необхідно розглядати у значенні категорії методики як науки. «Без комунікативності немає сучасної методики» – зазначають В. Костомаров та О. Митрофанова [1, с.312].

Комунікативність визначають як процес подібний до процесу комунікації. Тобто, комунікативний метод базується на тому, що процес навчання є моделлю комунікації. Вважається, що наближення до потреб комунікації можливо лише при врахуванні системи мовленнєвих засобів і відповідної організації матеріалу за допомогою ситуацій і мовленнєвих завдань [4, с. 40].

Оволодіння іноземною мовою відбувається завдяки комунікації, тому необхідно розглянути засади комунікативного методу. У науці цей метод визначається як система функціонально взаємообумовлених частково методичних принципів, які об'єднані єдиною, стратегічною ідеєю, спрямованою на навчання будь-якому виду мовленнєвої діяльності. Отже, комунікативність навчання – це основна ідея комунікативного методу. Погоджуємося з думкою вчених, що комунікативність – це процес подібний до процесу комунікації.

Ю. І. Пассов зазначає, що комунікативний підхід є пріоритетним у теорії та практиці навчання мов. Принцип комунікативності передбачає побудову процесу навчання іноземної мови як моделі процесу реальної комунікації. Вчений вважає, що наближення до потреб комунікації можливо лише при врахуванні системи мовленнєвих засобів і відповідної організації матеріалу за допомогою ситуацій і мовленнєвих завдань [4, с. 40].

Б.Д. Паригін зазначає, що «комунікація» – це складний та багаторівневий процес, який може виступати в один і той же час і як процес взаємодії індивідів, і як інформаційний процес, і як відношення людей один до одного, і як процес їх взаємовпливу, і як процес взаємного розуміння. [3, с.328-349].

Комунікативний підхід є орієнтованим на вивчення мови через спілкування, його цінність полягає у можливості індивідуалізувати цілі та зміст навчання, його методи та засоби. Комунікативний метод, що ґрунтується на комунікативному підході для вивчення іноземних мов увібрав усе позитивне з традиційних методик викладання та розвивається з урахуванням сучасних вимог. В ньому поєднуються: використання рідної мови студентів для розкриття значення навчального матеріалу, сприйняття мови в процесі навчання як засобу спілкування, розвиток усного мовлення при вивченні іноземної мови, вивчення граматики в мовних моделях, що сприяють кращому засвоєнню мови.

За Ю. І. Пасовим, комунікативний метод базується на таких загально-дидактичних і методичних принципах:

- а) принцип мовленнєво-мисленнєвої активності – передбачає, що будь-який мовленнєвий матеріал (фраза, текст) активно використовується носіями мови в процесі спілкування;
- б) принцип індивідуалізації – головний засіб створення мотивації при оволодінні мовою;
- в) принцип функціональності – відповідно до цього принципу визначаються функції говоріння, читання, аудіювання і письма як засобу спілкування;
- г) принцип ситуативності – передбачає визнання ситуації як базової одиниці організації процесу навчання іншомовного спілкування;
- д) принцип новизни – забезпечує підтримку інтересу до оволодіння іноземною мовою, формування мовленнєвих навичок, розвиток продуктивності й динамічності мовленнєвих умінь [4].

Л. А. Петровська, зазначає, що в процесі формування комунікативної компетентності спеціаліста необхідним є використання всього набору «засобів, орієнтованих як на розвиток суб'єкт – суб'єктних, продуктивних, особистих сторін спілкування, так і його суб'єкт – об'єктних, репродуктивних, операційних складових» [5].

Основу наукових знань про діалог як форму навчання, діалогічну проблематику організації навчального процесу було досліджено ще в працях М. Бахтіна, В. Біблера, М. Бубера, Г. Гадамера, М. Гайдегера, В. Роменця, С. Рубінштейна. Ідея діалогу як організації форми навчання повинна поєднувати культурний і гуманістичний аспекти процесу навчання іноземних мов.

Питаннями навчальних діалогів, які базуються на комунікативних засадах, займалася низка видатних педагогів, психологів та методистів минулих років і сьогодення: В. А.Артемов, П. О.Бех, Л. В.Биркун, О. І. Близнюк, Л. С. Панова, О. М.Гордій, А. А.Леонт'єв, Є. І. Пассов, С. В. Перкас, Л. А. Петровська, Т. Л., Романенко, М. М. Тешева та ін. Вчені підкреслюють, що принцип комунікативності, передбачає таку організацію процесу навчання, за якої моделюються ознаки реального процесу комунікації, в результаті чого студенти вдосконалюють мовленнєві навички та уміння з метою використання іноземної мови як засобу спілкування у майбутній професійній діяльності. Великі можливості для реалізації вказаного принципу має діалог, який за своєю суттю є конкретним способом існування людини, її характеристикою. Процесуальні форми діалогу розрізняють залежно від того, чи здійснюється він за допомогою слів, чи жестів, міміки, чи практичних дій. У реальних умовах найчастіше діалог здійснюється у змішаних формах. Діалогічні відносини відбуваються тоді, коли один партнер сприймає цілісний образ іншого на основі визнання його належним до певної спільноти, до якої він зараховує і самого себе; звідси випливає, що сторони діалогічної взаємодії створюють колективний суб'єкт [6].

Ми погоджуємося з думкою, що діалог – це основа творчого мислення, а розвиток діалектичності як компонента творчого мислення неможливий без діалогу. Викладачі немовних факультетів справедливо вважають, що навчання усного мовлення необхідно починати з діалогу, адже тоді іноземна мова постає як процес, як нова форма спілкування, і навчання починається із прагнення встановити комунікативний контакт з групою в цілому та з окремими

студентами зокрема. Ми переконані, що саме у діалозі найповніше проявляються творчі здібності студента, адже проявляється критичність мислення особистості.

Розглянемо поняття діалогічне мовлення. Н.А. Сура зазначає, що у науковій літературі діалогічне мовлення – процес мовленнєвої взаємодії двох або більше учасників спілкування. Діалогічне мовлення виконує такі комунікативні функції: запити інформації; повідомлення інформації; пропозиції (у формі прохання, наказу, поради); прийняття або неприйняття запропонованого; обміну судженнями, думками, враженнями; взаємопереконання; обґрунтування своєї точки зору. Кожна з вище згаданих функцій має свої специфічні мовні засоби і є домінантною у відповідному типі діалогу [7, с.77–78]. Вчена вважає, що залежно від провідної комунікативної функції, яку виконує той чи інший діалог, розрізняють функціональні типи діалогів.

С.Ю. Ніколаєва зазначає, що найпоширенішими є чотири основні типи діалогів: діалог-розширення; діалог-домовленість; діалог-обмін враженнями (думками); діалог-обговорення (дискусія) [2, с. 150].

Під час навчання іншомовного діалогічного мовлення ми також дотримувались методичних порад С.Ю. Ніколаєвої і навчали студентів: відповідати на запитання різних видів; ставити запитання різних видів; відповідати реплікою на репліку; вести розгорнутий діалог з опорою на діалог-зразок; вести розгорнутий діалог без опори; починати й підтримувати розмову у стереотипних ситуаціях спілкування; стимулювати співрозмовника на висловлювання; просити роз'яснень, додаткової інформації; вести бесіду у типових комунікативних ситуаціях; швидко реагувати на зовнішні стимули; демонструвати у бесіді іншомовну мовленнєву активність; у разі необхідності, ввічливо перервати бесіду і звернутися до співрозмовника по допомогу [2, с. 150].

Пропонуємо методику навчання діалогічного мовлення студентів немовних факультетів на прикладі теми «Їжа. В ресторані» на заняттях з англійської та німецької мов.

Look at the picture of the restaurant and discuss the questions.

1. Do you eat at fast food restaurants? What food do you prefer?

2. What is your favourite restaurant?

Listen to a dialogue in a restaurant. Who orders these things?

cheese sandwich fries salad coffee water

Dialogue 1. Ready to order?

Waitress, Sam, Jenny

W: Hi. What can I get you today?

S: Hi. I'd like a cheese sandwich, please.

W: On white or brown bread?

S: On brown, please.

W: Would you like fries?

S: Yes.

W: Regular or large size?

S: Large.

W: And your friend?

S: Jenny, what would you like?

J: Do you have salads?

W: Yes. Small, medium or large?

J: Can I have a medium salad, please?

W: Sure. Anything to drink?

J: Sam, do you want some juice?

S: No, thanks. I'll have a coffee.

J: Ok, a small cup of coffee for....

S: No, no, a large one.

J: Ok. A large cup of coffee for him and a small glass of mineral water for me.

W: Fine. Coming right up!

Listen to the second part of the dialogue and answer the questions.

1. What does the waitress bring first?
2. What is wrong with the order?
3. How does Sam ask for the price of the meal?
4. What is the total for the bill?
5. How does Sam pay for the meal?

Dialogue 2.

W: Ok, here we are. Two vegetarian pizzas.

S: No, they're not for us. Our order is a sandwich with fries and a salad.

W: Oh, sorry, that's the wrong order. Just a moment.

J: Two vegetarian pizzas? I really like them! Can we change our order?

S: Of course not.

W: Ok, I think this is your order. A medium salad for you, sir.

S: Oh no, the salad is for her.

W: Ok. Right. A medium salad and a small glass of mineral water for you, madam, and a cheese sandwich on brown bread with large fries and a large cup of coffee for you, sir.

S: Yes. Thanks. Can we pay now?

W: Sure.

S: How much is that?

W: That's sixteen dollars and seventy cents, please.

S: Can I pay by credit card?

W: Of course.

Use some of the word from the dialogue to complete the conversation.

A: Hello, what ..... I get you today?

B: .....a vegetarian burger, please.

A: Any side orders?

B: ..... salads?

A: No, we don't. Do you ..... some fries?

B: Ok. Small fries.

A: Anything .....

B: Yes. I'll ..... an orange juice, please.

A: Ok.

B: ..... is that?

A: That's €10.95.

B: ..... by credit card or in cash?

A: .....

Pair up. Imagine that you are in the restaurant, look at the menus and make up a conversation by analogy. Present it to the group. While listening the students should write down the dishes which are ordered [9, c. 44-45].

Hören Sie das Gespräch und lesen Sie.

Anna, Kellner, Manfred

A: Wir möchten gern bestellen.

K: Bitte, was bekommen Sie?

A: Ich nehme eine Gemüsesuppe und Schweinebraten.

K: Und was möchten Sie trinken?

A: Ein Glas Weisswein, bitte.

K: Und Sie? Was bekommen Sie?

M: Ein Rindersteak, bitte. Aber keine Pommes frites, ich möchte lieber Bratkartoffeln. Geht das?

K: Ja, natürlich. Und was möchten Sie trinken?

M: Einen Apfelsaft, bitte.

Hören Sie die 3 Gespräche. Ergänzen Sie die Sätze.

a) Was möchten die Leute essen? Was möchten Sie trinken?

Hörtext 1.

Der Mann nimmt eine Zwiebelsuppe, einen Schweinebraten, ein Bier.

Die Frau nimmt eine Fischplatte, einen Weisswein.

Das Kind nimmt eine Bratwurst mit Pommes frites und eine Limonade.

Hörtext 2.

Die Frau nimmt ein Brathähnchen mit Reis und ein Bier.

Der Mann nimmt ein Brathähnchen mit Reis.

Hörtext 3.

Der Mann nimmt eine Rindfleischsuppe, eine Bratwurst mit Kartoffeln und ein Bier.

Das Kind nimmt einen Bratfisch, eine Cola und ein Eis mit Sahne.

b) Erzählen Sie.

Der Mann nimmt einen...

Die Frau isst eine...

Das Kind trinkt... .

Üben Sie. Ergänzen Sie die Sätze.

Bitte, was möchten Sie? Ich möchte, nehme, esse .... .

Und was möchten Sie trinken? Ich trinke .... .

Spielen Sie ähnliche Dialoge im Kurs.

Hören Sie das Gespräch und lesen Sie.

M: Wir möchten bitte bezahlen.

K: Zusammen oder getrennt?

M: Getrennt bitte.

K: Und was bezahlen Sie?

A: Den Schweinebraten und den Wein.

K: Das macht 11 Euro 90.

A:13, bitte.

K: Vielen Dank.

M: 3 Und ich bezahle das Rindersteak und den Apfelsaft.

K: Das macht 14 Euro 20.

M: 15 Euro. Stimmt so.

K: Danke schön.

Dialogarbeit.

a) *Schreiben Sie zwei Dialoge wie oben.*

A. Frau: Kotelett, Bier.

Mann: Bratwurst, Cola.

B. Frau: Apfelkuchen, Kaffee

Mann: Fischplatte, Weisswein.

b) *Hören Sie jetzt die Dialoge und vergleichen Sie.*

c) *Spielen Sie ähnliche Dialoge im Kurs.* [8, с. 38-39].

Висновок. Запропонована методика навчання діалогічного мовлення студентів немовних факультетів має враховувати загальнодидактичні й лінгводидактичні принципи, вимоги до використання системи вправ, принципи навчання усно-мовному спілкуванню, фази підготовки діалогу та включає підбір вправ і завдань. Зазначимо, що запропоновані нами вправи були ефективно використані на заняттях з англійської та німецької мов при вивченні програмних тем.

У майбутньому плануємо використовувати цей матеріал для підготовки методичних рекомендацій щодо навчання студентів немовних факультетів діалогічного мовлення на заняттях з іноземної мови.

Література

1. Дементьева Т. Ф. Использование учебно-речевых ситуаций в процессе формирования коммуникативной компетенции студентов иностранцев подготовительных факультетов // Збірник наукових праць. Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки. Випуск 30. К.-З., 2004.
2. Ніколаєва С.Ю. Основи сучасної методики викладання іноземних мов. – К.: Ленвіт, 2008. – 285 с.
3. Парыгин Б.Д. Социальная психология. Проблемы методологии, истории и теории/ Б.Д. Парыгин. – Санкт-Петербургский гуманитарный университет.- Спб, 1999.- 592с.

4. Пассов Е. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. 2-е издание. – М.: Просвещение, 1991. – 222 с.
5. Петровская Л.А. Компетентность в общении. Социальнопсихологический тренинг. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1989.
6. Розвиток діалогічного мовлення на уроках іноземної мови в навчальних закладах I–II рівнів акредитації. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.textreferat.com/referat-13212.html>.
7. Сура Н.А. Навчання студентів університету професійно орієнтованому спілкуванню іноземною мовою. – Луганськ: Вид-во Східноукраїнського НУ ім. В. Даля, 2008. – 126 с.
8. Hartmut Aufderstraße. Heiko Bock. Mechthild Gerdes. Themen aktuell 1. Kursbuch. Max Hueber Verlag. 2004.- 160 S.
9. Mark Foley. Diane Hall. New Total English. Elementary Students' Book. – Pearson Longman 2011. – 160 p.

References

1. Dement'eva T. F. Ispolzovanie uchebno-rechevyih situatsiy v protsesse formirovaniya kommunikativnoy kompetentsii studentov inostrantsev podgotovitelnyih fakultetov // Zbirnyk naukovykh prats'. Pedagogika i psykholohiya formuvannya tvorchoyi osobystosti: problemy i poshuky. Vypusk 30. K.-Z., 2004.
2. Nikolayeva S.Yu. Osnovy suchasnoyi metodyky vykladannya inozemnykh mov. – К.: Lenvit, 2008. – 285 s.
3. Parygin B.D. Sotsialnaya psihologiya. Problemyi metodologii, istorii i teorii/ B.D. Parygin. – Sankt-Peterburgskiy gumanitarniy universitet. - Spb, 1999.- 592s.
4. Passov Ye. Kommunikativniy metod obucheniya inoyazyichnomu govoreniyu. 2-e izdanie. – М.: Prosveschenie, 1991. – 222 s.
5. Petrovskaya L.A. Kompetentnost v obschenii. Sotsialnopsihologicheskiiy trening. - М.: Izd-vo Mosk. un-ta, 1989.

6. Rozvytok dialohichnoho movlennya na urokakh inozemnoyi movy v navchal'nykh zakladakh I–II rivniv akredytatsiyi. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://ua.textreferat.com/referat-13212.html>.
7. Sura N.A. Navchannya studentiv universytetu profesiyno oriyentovanomu spilkuvannyu inozemnoyu movoyu. – Luhans'k: Vyd-vo Skhidnoukrayins'koho NU im. V. Dalya, 2008. – 126 s.
8. Hartmut Aufderstraße. Heiko Bock. Mechthild Gerdes. Themen aktuell 1. Kursbuch. Max Hueber Verlag. 2004.- 160 S.
9. Mark Foley. Diane Hall. New Total English. Elementary Students' Book. – Pearson Longman 2011. – 160 p.